

Növekvő gazdaság, növekvő boldogság?

Szerzők: Parádi-Dolgos Anett / egyetemi docens és Bareith Tibor / egyetemi adjunktus, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

A boldogságkutatók, kutatóintézetek sokféle mérési módszert dolgoztak ki és dolgoznak ki a boldogság, vagy az élettel való elégedettség mérésére. Ezek egy része az ENSZ nemzeti számlarendszerének (SNA) mutatószámait (GDP, GNI) különböző módosító tényezőkkel (élettartam) kiegészítve igyekeznek mérni. Ekkor elsősorban gazdasági megközelítést érzékelünk. A tudományág azonban nagyon összetett, megjelenik benne a filozófia, pszichológia, szociológia, közgazdaságtan, kultúr-antropológia, egészségügy, kultúra és vallás is. Az alkalmazott módszertanok összevetése alapján bebizonyosodik, hogy a boldogság-gazdaságtan a XXI. század közgazdászainak kimagasló szakmai tudására épülő elégedettségmérés, ami már túlmutat a pénzben mérhető anyagi javak hasznosság-mérésén, és a szükségletpiramis lépcsőin való haladást prezentálja. Az eltérő társadalmak, eltérő közösségek, eltérő értékei mellett elért elégedettsége éppen ezt igazolhatja.

BOLDOGSÁGEGYENLET

Az örök kérdéssel, hogy meddig boldogít a pénz vagy a jövedelem, tanulmányok százai foglalkoznak, ennek határait azonban számszerűsíteni lehetetlen küldetésnek tűnik. A hasznosságelméletek egyik kiemelt tényezője a pénz, illetve a jövedelem. Gondoljunk csak a pénz határháznára, ami lényegében a jövedelem optimális elköltésére vonatkozó közgazdasági paradigma. De milyen kapcsolatban áll a pénz, a szubjektív jóllét és a boldogság? Az alapvető megközelítés, miszerint a pénz boldogít a népi mondás szerint elvetendő. Ebből tehát következhet, hogy a jövedelem és a mérhető hasznosság kapcsolata is megkérdőjelezhető.

A jövedelem és a hasznosság összevetésének tanulmányozása során, a hazai 1990-es évek adatait elemezte Lelkes (2003), amelyben a „becsült mikroökonómiai boldogságegyenletek megerősítették a kiinduló hipotézist: a pénz boldogít”. A jövedelmi helyzet összefügg a szubjektív jólléttel, és a jómódúak boldogsága nem magyarázható pusztán magasabb munkapiaci aktivitással, magasabb iskolázottsággal vagy fiatalabb életkorral. Takács (2005) publikációjában azt állítja, hogy a pénz – feltevése szerint – egy bizonyos pontig boldogít, de azon túl nem. A szerző két oldalról közelíti meg a kérdést. A fenntartható fejlődés dilemmája alapján egyetért vele, miszerint a nem fenntartható folyamatos növekedésben talán más boldogságforrás után kell néznünk a pénz helyett. Másrészt a jóléti paradoxonnak nevezhető jelenséget említi, ami azt mutatja, hogy az anyagi javak bősége ellenére a nyugati országok polgárai nem lettek boldogabbak. Kocsis (2010; 2016) tanulmányait a klasszikus IPAT-formulára építette. Lényege, hogy a gazdasági aktivitás ismeretében még nem határozhatjuk

meg egyértelműen a résztvevők tényleges boldogságszintjét, hiszen azt még számos egyéb, szubjektív (pszichológiai, kulturális, magatartásbeli) tényező is befolyásolja.

A szubjektív jólléttel foglalkozó közgazdászok egyik legfontosabb kérdése az elégedettség és a jövedelem közötti kapcsolat. Tekintsük át, hogy az eddigi kutatások milyen összefüggéseket tudtak igazolni a jövedelem és az élettel való elégedettség között. Easterlin 1970-es években végzett munkáinak eredményei szerint a magasabb jövedelműek nagyobb része vallja magát boldognak, ezt erősítette, hogy Diener és Biswas-Diener (2002) azt találta, hogy az alacsony jövedelműek kisebb valószínűséggel elégedettek az életükkel, mint a magas jövedelműek. Egy

2004-es adatokon végzett elemzés szerint az USA-ban az évi 90 000 dollárnál magasabb családi jövedelemmel rendelkezők között közel kétszer akkora volt a magukat nagyon boldognak vallók aránya, mint az évi 20 000 dollárnál kevesebb jövedelemmel bíróknál (Kahneman és mtsai., 2006).

A jövedelemnövekedés és a boldogság közötti kapcsolat nem lineáris. Frey és Stutzer (2002) felmérése szerint az USA-ban az alsó öt jövedelmi decilisbe tartozók jövedelmének megduplázódása kétszer akkora mértékben növeli a boldogságot, mint a felső 5 decilisben. Ezzel szemben Stevenson–Wolfers (2008, 2013) és Sacks és mtsai. (2012) több ország adataira alapozva megállapították, hogy az anyagi jólét megduplázódása azonos mér-

Fotó: © Pixabay

tékü elégedettség-növekedéssel jár együtt az alacsony és magas jövedelemből élők számára egyaránt. Az Easterlin paradoxon néven elterjedt megállapítás egyéni keresztmetszeti adatokon végzett elemzésre alapozva pozitív irányú kapcsolatot állapított meg a jövedelem és a szubjektív jóllét között, ugyanakkor a 80-as éveket követő egyre növekvő egy főre jutó nemzeti jövedelem ellenére a gazdaságilag fejlett országokban az átlagos elégedettség szintje nem változott (Easterlin 1973, 1974, 1995). Ez a megfigyelés a jövedelem és az elégedettség keresztmetszeti és idősoros kapcsolatának ellentmondásossága. Az ellentmondást igazolja Frey és Stutzer (2002), akik az Egyesült Államok adatai alapján megállapították, hogy 1946 és 1991 között az egy főre jutó anyagi jólét (GDP) két és félszeresére nőtt, míg az átlagos boldogság egy háromfokú skálán mérve 2,4-ről 2,2-re csökkent.

A szubjektív jóllét változatlanágát figyelték meg több fejlett országban, például Nagy-Britanniában, Franciaországban és Németországban is (Blanchflower és Oswald (2004); Clark és mtsai. (2008)). Bár Stevenson és Wolfers (2008) bizonyos országok (például Japán) esetében meggyőzően cáfolta ezt az állítást a jövedelem, valamint az átlagos boldogság közötti enyhe pozitív összefüggés kimutatásával, más esetekben (például az Egyesült Államok tekintetében) a korábbiakkal megegyező eredményre jutott. Easterlin és Angelescu (2009), Easterlin és mtsai. (2010), illetve Easterlin (2013) publikációkban a paradoxon érvényességét erősítik, amelyek azt mutatják, hogy az egyes orszá-

gokban a jövedelem és az elégedettség pozitív irányú időbeli kapcsolata hosszabb időtávot vizsgálva nem tapasztalható. A brit háztartások esetében Mentzakis és Moro (2009) 1996–2003 közötti éveket vizsgálva igazolták, hogy az alacsony jövedelműek nagyobb valószínűséggel elégedetlenebbek az életükkel. A gazdagok anyagi jólétének további javulása nem emeli a legelégedettebb kategóriákba való tartozásuk valószínűségét, sőt csökkenti azt. Feltehetően így jövedelem csak egy bizonyos mértékig képes a szubjektív jóllét növelésére.

A NÖVEKEDÉS A BOLDOGSÁG KORLÁTJA?

Elemzésünkben a korábbi kutatásokra alapozva azzal az előfeltevéssel élünk, hogy a jövedelem és a boldogság kapcsolata nem lineáris. Ezt elfogadva „feltételezzük”, hogy egy bizonyos pontig a jövedelem és a boldogság együtt mozogjon, azaz a „pénz boldogít”, mindemellett a görbe egy adott jövedelemszint után ellaposodik. Ennek következménye, hogy a jövedelem további növekedése nem növeli tovább a boldogságot, sőt akár csökkentheti is. Ennek igazolására ökonometriai modellel becsültük meg Magyarország esetében a jövedelem és a boldogság közötti kapcsolat görbét.

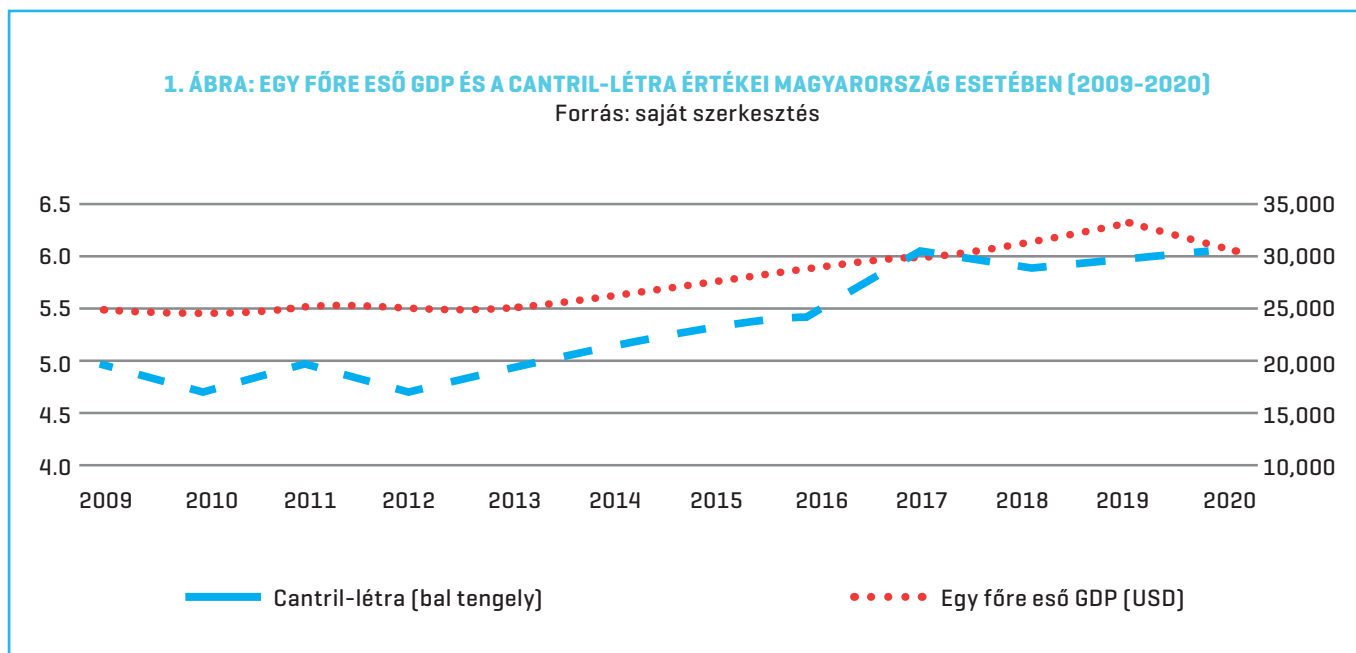
Az egyén szintjén, aki szubjektív módon képes elégedettségét megítélni nem állnak rendelkezésre publikus jövedelmi adatok és boldogsággal kapcsolatos felmérések sem. Emiatt a mikroökonómiai szintről makro szintre emeltük az elemzési keretet.

A jövedelmet az egy főre eső GDP-vel azonosítottuk. A boldogságra vonatkozó adatok a World Happiness Report (WHR) adatbázisából származnak. A WHR szinte minden országra vonatkozóan felméréseket készít évente – többek között – a boldogsággal kapcsolatosan. Az adatbázisukból (WHR, 2021) a „Cantril-létra” változót használtuk, amely az alábbi kérdésre kapott választ jelöli: „Kérem, képzeljen el egy létrát, amin 0-tól 10-ig vannak számozott lépcsőfokok. A létra teteje jelenti a lehető legjobb életet Ön számára, a létra alja a legrosszabb életet. Jelenleg melyik lépcsőfokra helyezné magát?”. A Cantril-létrát így gyakran szokták boldogságértéknek vagy a szubjektív jóllét mutatójának is nevezni. Tanulmányunkban a Magyarországra vonatkozó évenkénti átlagos boldogság 2009 és 2020 közötti adatait használtunk fel (1. ábra).

Az 1. ábrán látható, hogy az egy főre eső GDP és a boldogságindex szinte tökéletesen együtt mozog (korreláció 0,96). Ebben az időszakban a „pénz boldogít” szakasz jellemezte hazánkat. A 6,11-es boldogságindex-érték nem tekinthető magasnak, ha csak összehasonlítjuk néhány környező ország 2020-as adatával, pl. Románia (6,13), Horvátország (6,5), Szerbia (6,04) vagy Csehország (6,9). Minden bizonnyal a 6,11 nem a maximális érték, amit a magyar lakosság el tud érni. Ennek a relatív alacsony értéknek két oka van, egyrészt egészen 2013-ig 5 alatti átlagos boldogság-értéke volt hazánknak, sőt további 6 évre volt szükség a 6-os érték eléréséhez. Tehát az ökonometriai becslés ezekből az érté-

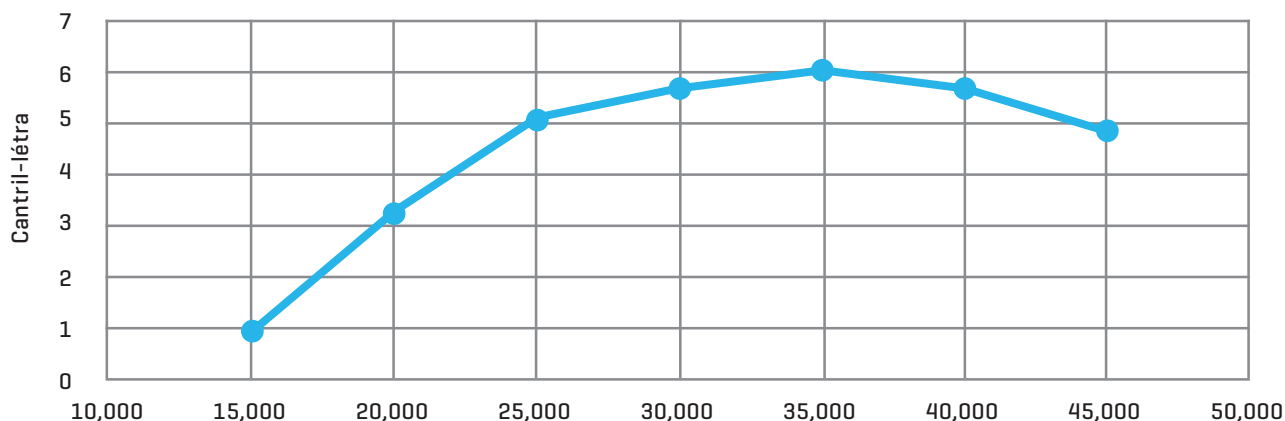
1. ÁBRA: EGY FŐRE ESŐ GDP ÉS A CANTRIL-LÉTRA ÉRTÉKEI MAGYARORSZÁG ESETÉBEN (2009-2020)

Forrás: saját szerkesztés

2. ÁBRA: BOLDOGSÁG-FORDULÓPONT BECSLÉSE

Forrás: saját szerkesztés

kekből nem tud Finnország (7,89) szintű fordulópontot előre jelezni, sajnos nem volt ilyen mértékű a boldogságnövekedés (és GDP növekedés) az elmúlt 12 évben.

Az elemzésünk következő lépése annak a fordulópontnak a becslése, ahol a boldogságindex maximális értéket vesz fel. Ehhez egy nemlineáris OLS modellt becsültünk, ahol az egy főre jutó GDP azon értékét kerestük, ahol a boldogságindex a maximumát éri el.

Eredményként a 2. ábrán látható a nemlineáris kapcsolat az egy főre eső GDP és a boldogság között. A fordulópontot (a függvény maximuma) narancssárgával jelöltük a diagramon. A 2009–2020 közötti időszak adatain végzett becslés alapján hazánkban az elérhető maximális boldogság 6,11 (10-es skálán), ez 34 949 USD (2017-es vásárlóerő-paritáson) mellett érhető el. 2020-ban az egy főre eső magyar GDP 30 796 USD volt. Ez azt jelenti, hogy körülbelül az egy főre eső GDP 13,5%-os növekedésére van szükség ahhoz, hogy modell által becsült maximális 6,11-es értéket elérjük. A hazánknál fejlettebb gazdaságokban a boldogság (Cantril-létra) és a jövedelem (egy főre eső GDP) közötti korreláció sokkal alacsonyabb, mint Magyarország esetében. A teljesség igénye nélkül: Egyesült Királyság 6,8-as boldogságszintjét, a jövedelem 34%-ban magyarázza, Németország 7,31-es boldogságszintjét a jövedelem 55%-ban magyarázza, a korábban említett Finnország 7,89, miközben a korreláció csak 54%. Ezzel szemben hazánkéhoz hasonlóan, Románia és Bulgária esetében 90% feletti korrelációs értékeket találtunk.

A BOLDOGSÁGCSAPDA

Az eredmények értékelésénél több tényezőre is fel kell hívunk a figyelmet. Simon Kuznets, a GDP mérésének atyja, idejekorán jelezte a mérőszám specialitását: „A GDP egy eszköz a piaci aktivitás mérésére, de nem jelzi a nemzeti jólétet!”. Ráadásul tudjuk, hogy a GDP emelkedését eredményezi a környezetszennyezés, a bűnözés, a családok széthullása, a gépek amortizációja, az ásványkincsek kimerítése is. A GDP-t több oldalról közelíthetjük meg, egyfelől Magyarország területén megtermelt javak és szolgáltatások értéke az adott évben (termelési oldal). Tudjuk, hogy jövedelmi oldalról közelítve a mérés során ugyanakkora értéket kapunk, ha az országban realizált elsődleges jövedelmeket összegezzük. Elsődleges jövedelemnek tekinthető a termelési tényezők (munka és tőke) tulajdonosainak jövedelme, mint például a munkabér, bérleti díjak, kamatok, osztalékok stb. Egyik oldalról nincs torzítás az eredményeinkben, mert a GDP-t jövedelemoldalról is tudjuk mérni, azonban a termelési tényezők nem egyenlően oszlanak meg a lakosság között. Gondolhatunk itt az iskolázottságra, ami befolyásolja a munkabéreket vagy egyszerűen a különböző tőkejavakra.

A szubjektív elégedettségünk értékelésére a magyarázatot a jelenségre az adaptáció és a társadalmi összehasonlítás elmélete Clark és mtsai. (2008) adja meg. Eszerint aktuális életkörülményeinket nem egy abszolút mérce szerint értékeljük, hanem másokhoz viszonyítjuk. Elégedettségünket

az határozza meg, hogy az anyagi helyzetünk a referenciacsoportunkénál jobb vagy rosszabb. Ha a referenciacsoportunk jövedelme emelkedik, akkor szubjektív jólétünk csökken, hiszen társadalmi státuszunk visszaesését érzékeljük (Ferreri-Carbonell és Frijters (2005); Layard és mtsai. (2010)). Másként megközelítve a bekövetkező jövedelemnövekedés tulajdonképpen állandósul, valamint az adott országban a társadalom egészét érinti, akkor az átlagos elégedettség és a boldogság fejlett országokban tapasztalt állandóságát eredményezi. Az előzőkkel áll szoros összefüggésben az aspirációs szint is, ami az egyének által elvárt azon jövedelemszintet jelenti, amihez viszonyítva értékeli helyzetüket (Stutzer (2004); McBride (2010)). Összességében a magasabb jövedelem az aspirációs szint emelkedésével jár együtt, és ennek következtében az elégedettség nem növekszik. Hajdu-Hajdu (2015) szerzőpáros tanulmányában a különböző módszertanok eredményeit összevetve igazolták, hogy a jövedelem növekedésével csökken annak az esélye, hogy valaki boldogtalan legyen, azonban számottevő anyagi jólét, magas jövedelem nélkül is elégedett lehet valaki.

Egy ilyen „környezetben” gyorsabb jövedelemnövekedésre (GDP) van szükség a boldogság növeléséhez. Természetesen nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy kizárólag a jövedelem nem képes maximalizálni és a maximális 10-es szintre emelni boldogságunkat.

Fotó: © Pixabay

Irodalomjegyzék

- Blanchflower, D. G., & Oswald, A. J. (2004), **Well-being over time in Britain and the USA**, Journal of public economics, 88(7-8), 1359-1386.
- Clark, A. E., Frijters, P., & Shields, M. A. (2008), **Relative income, happiness, and utility: An explanation for the Easterlin paradox and other puzzles**, Journal of Economic literature, 46(1), 95-144.
- Diener, E., Biswas-Diener, R. (2002), **Will Money Increase Subjective Well-Being?**, Social Indicators Research 57, 119-169 (2002).
- Easterlin, R. A. (1973), **Does money buy happiness?**, The public interest, 30, 3.
- Easterlin, R. A. (1974), **Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence, In Nations and households in economic growth** (pp. 89-125). Academic Press
- Easterlin, R. A. (1995), **Will raising the incomes of all increase the happiness of all?**, Journal of Economic Behavior & Organization, 27(1), 35-47.
- Easterlin, R. A. (2013), **Happiness, growth, and public policy**, Economic Inquiry, 51(1), 1-15.
- Easterlin, R. A., & Angelescu, L. (2009), **Happiness and growth the world over: Time series evidence on the happiness-income paradox** (No. 4060). IZA discussion papers.
- Easterlin, R. A., McVey, L. A., Switek, M., Sawangfa, O., & Zweig, J. S. (2010), **The happiness-income paradox revisited**, Proceedings of the National Academy of Sciences, 107(52), 22463-22468.
- Ferrer i Carbonell, A., & Frijters, P. (2004), **How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness?**, The economic journal, 114(497), 641-659.
- Frey, B. S., & Stutzer, A. (2002), **What can economists learn from happiness research?**, Journal of Economic literature, 40(2), 402-435.
- Hajdu, T., és Hajdu, G. (2013). **Jövedelem és szubjektív jóllét: az elemzési módszer megválasztásának hatása a levonható következtetésekre**, Statisztikai Szemle, 91(11), 1045-1070.
- Kahneman, D., Krueger, A. B., Schkade, D., Schwarz, N., & Stone, A. A. (2006). **Would you be happier if you were richer? A focusing illusion**, Science, 312(5782), 1908-1910. DOI: 10.1126/science.1129688, 2006
- Kocsis, T. (2010), **Hajózni muszáj! – A GDP, az ökológiai lábnyom és a szubjektív jóllét stratégiai összefüggései**, („Navigare necesse est.” The connections between GDP, ecological footprint, and subjective welfare), Közgazdasági Szemle, 57(6), 536-554.
- Kocsis, T. (2016), **Az égi lányom: mi köze a boldogságnak a gazdasághoz és a fenntarthatósághoz?**, Köz-gazdaság – Review of Economic Theory and Policy, 11(4), 77-87.
- Layard, R., Mayraz, G., & Nickell, S. (2010), **Does relative income matter? Are the critics right**, International differences in well-being, 28, 139-166.
- Lelkes O. (2003): **A pénz boldogít? A jövedelem és hasznosság kapcsolatának empirikus elemzése**, Közgazdasági Szemle, L. évf., 2003. május (383-405. o.)
- McBride, M. (2010), **Money, happiness, and aspirations: An experimental study**, Journal of economic behavior & organization, 74(3), 262-276.
- Mentzakis, E., & Moro, M. (2009), **The poor, the rich and the happy: Exploring the link between income and subjective well-being**, The Journal of Socio-Economics, 38(1), 147-158.
- Sacks, D. W., Stevenson, B., & Wolfers, J. (2010), **Subjective well-being, income, economic development and growth** (No. w16441), National Bureau of Economic Research
- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2008), **Economic growth and subjective well-being: Reassessing the Easterlin paradox** (No. w14282), National Bureau of Economic Research
- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2008), **Economic growth and subjective well-being: Reassessing the Easterlin paradox** (No. w14282), National Bureau of Economic Research
- Stevenson, B., & Wolfers, J. (2013), **Subjective well-being and income: Is there any evidence of satiation?**, American Economic Review, 103(3), 598-604.
- Stutzer, A. (2004), **The role of income aspirations in individual happiness**, Journal of Economic Behavior & Organization, 54(1), 89-109.
- Takács D. (2005): **A pénz (nem) boldogít?**, Közgazdasági Szemle, LII. évf., 2005. szeptember (683-697. o.)